
Pregled literature o nasilju odraslih otrok nad starši in nasilju nad starejšimi

VARSTVOSLOVJE,
letn. 21
št. 3
str. 283–303

Monika Klun, Danijela Frangež

Namen prispevka:

Namen prispevka je narediti pregled literature s področja nasilja odraslih otrok nad starši, ki se v objavah prepleta z nasiljem nad starejšimi, ugotoviti, ali je mogoče govoriti o dveh različnih vrstah nasilja med družinskimi člani (tj. nasilju (mladoletnih) otrok nad starši in nasilju nad starejšimi), in razpravljati o značilnostih ter vsebinskih vrzelih na področju nasilja odraslih otrok nad starši.

Metode:

V prispevku so predstavljene ugotovitve sistematičnega pregleda literature. Pregledane so bile naslednje baze podatkov: COBIB, Web of Science, Sage, SpringerLink, Taylor and Francis online, Routledge in Proquest Central. Baza COBIB je bila pregledana z metodo PRISMA.

Ugotovitve:

Področje nasilja odraslih otrok nad starši je eno izmed najmanj raziskanih področij nasilja med družinskimi člani. Ugotovitve omenjene tematike so zasenčene predvsem z objavami s področja nasilja nad starejšimi. Nasilje odraslih otrok nad starši je raziskano predvsem s kriminološkega in psihološkega vidika, nekaj pa je tudi objav, ki obravnavajo vprašanje družbenih stališč o nasilju odraslih otrok nad starši skozi opredeljevanje intenzivnosti nasilja (hujša, srednja, lažja). Manj pogoste so predvsem raziskave, ki bi obravnavale družbene stereotipe in kriminalistične vidike tovrstne problematike.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Ugotovitve prispevka dajejo izhodišča za razpravo o oblikovanju programov preprečevanja in interveniranja v primerih nasilja odraslih otrok nad starši.

Izvirnost/Pomembnost prispevka:

To je prvi slovenski prispevek, ki povezuje nasilje nad starejšimi z nasiljem odraslih otrok nad starši. Prispevek je izhodišče za empirično študijo, ki bo obravnavala zgolj nasilje odraslih otrok nad starši v Sloveniji.

UDK: 343.62-053.9

Ključne besede: nasilje, odrasli, otroci, starši, starejši, nasilje nad starši

A Literature Review on Violence Toward Parents by Adult Children and Violence Against the Elderly

Purpose:

The purpose of the paper is to review the literature in the field of violence of adult children against parents. The topic is often overlapped with literature on violence against the elderly. The main aim of the paper is to determine whether it is possible to talk about two different types of domestic violence (i.e. elder abuse, violence toward parents by adolescent children), and to discuss the gaps in contents on violence against parents by adult children.

Design/Methods/Approach:

The paper presents the findings based on a systematic literature review. The following databases are included in the review: Cobib, Web of Science, Sage, SpringerLink, Taylor and Francis Online, Routledge, and Proquest Central. Database Cobib is reviewed by PRISMA method.

Findings:

The issue of violence toward parents by adult children is one of the least researched areas of domestic violence. The findings on this topic are overshadowed mainly by publications in the field of violence against the elderly. Violence toward parents by adult children has been researched primarily from a criminological and psychological point of view. There are also some publications addressing this issue from social perspective, mainly through the intensity of the violence (severe, moderate, minor). The research that would address social stereotypes and the criminal investigation aspect of this kind of problems is lacking.

Research Limitations/Implications:

The findings of the paper provide a steppingstone for the discussion on the formation of prevention and intervention programs in the cases of violence toward parents by adult children.

Originality/Value:

This is the first Slovenian paper which links elder abuse and violence toward parents by adult children. The contribution is a starting point for an empirical study which will address only violence toward parents by adult children in Slovenia.

UDC: 343.62-053.9

Keywords: violence, adults, children, parents, elderly, parent abuse

1 UVOD

»Družina je življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo« (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih [ZZZDR], 2004, 2. čl.), nasilje v družini pa je po tretjem členu Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, 2008, 3. čl.) »vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali

ekonomskega nasilja enega družinskega člana« ... »proti drugemu družinskemu članu« ... »oziroma zanemarjanje ali zalezovanje žrtve ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja, in telesno kaznovanje otrok«.

Po 191. členu Kazenskega zakonika (KZ-1-UPB2, 2012) gre za nasilje v družini takrat, ko kdo v družinski skupnosti z drugim »grdo ravna, ga pretepa ali z njim drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj«. Družinski člani niso samo osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, temveč so po drugem členu ZPND (2008) to tudi: zakonec ali zunajzakonski partner, sorodnik v ravni vrsti, sorodniki v stranski vrsti do vštetega četrtega kolena, oseba v svaštvu v ravni vrsti, oseba v svaštvu v stranski vrsti do vštetega drugega kolena, posvojitelj in posvojenec, rejnik in otrok, nameščen v rejniško družino, skrbnik in varovanec, osebe, ki imajo skupnega otroka, in osebe, ki so v partnerskem razmerju, ne glede na to, ali živijo v skupnem gospodinjstvu.

»Povzročitelj je lahko le oseba, ki je/je bila član družinske ali druge trajnejše skupnosti skupaj z oškodovancem.« (Korošec et al., 2019, str. 257) Družinska skupnost v KZ-1 ni opredeljena, a se lahko razbere, da gre za obliko trajnejše življenjske skupnosti, pri kateri se zaradi trajnejših vezi okrepi »čustvena navezanost med člani, hkrati pa se povečajo pričakovanja njenih članov do varnosti, zasebnosti in zaupanja v skupnosti«. Slednje ni mogoče razumeti le kot »skupnost oseb, ki živijo skupaj, ampak tudi kot skupnost oseb, ki jih vežejo podobne pravice, dolžnosti ali čustvena povezanost« (Korošec et al., 2019, str. 258). Družinske skupnosti iz 191. člena KZ-1 po sodni praksi kazenskega sodišča ni mogoče enačiti s pojmom družine oziroma življenjske skupnosti v njej iz drugega člena ZZZDR. V tem primeru lahko kot družinsko skupnost štejemo samo skupnost med otrokom in staršem (za starša šteje tudi posvojitelj) (Korošec et al., 2019). »Ker mora biti za družinsko skupnost po ZZZDR izpolnjen pogoj življenjske skupnosti v ožjem smislu (tj. živeti skupaj), je družina samo skupnost med otrokom in tistim staršem, s katerim otrok živi.« (Korošec et al., 2019, str. 259) Po ZZZDR velja, da je taka skupnost tudi trajnejša (Korošec et al., 2019). Po mnenju Vrhovnega sodišča RS je vprašanje obstoja družinske skupnosti odvisno od presoje okoliščin posameznega primera. Vrhovno sodišče RS med drugim meni, da skupno gospodinjstvo/ekonomska skupnost niso odločilni dejavniki o vprašanju obstoja družinske skupnosti. »Vsa razmerja, ki so glede pravic, čustvene navezanosti ali dolžnosti prav tako podobna sorodstvenim ali drugim razmerjem iz drugega člena ZPND (vendar v njem niso zajeta), so izhodišče za opredelitev druge trajnejše življenjske skupnosti.« (Korošec et al., 2019, str. 263)

V sklop nasilja med družinskimi člani uvrščamo tudi nasilje nad starši. Obstajajo različni termini, ki pojmujejo nasilje nad starši, npr. nasilje otrok nad starši (angl. *child-to-parent violence*), zloraba adolescentov nad starši (angl. *adolescent-to parent abuse*) in mladostniška agresija doma (angl. *youth aggression in the home*). Različni terminologiji je skupno to, da se termin »nasilje nad starši« skoraj vedno nanaša na nasilje adolescentnega povzročitelja. Raziskave s tega

področja v splošnem zajemajo povzročitelje, stare od 13 do 17 let,¹ čeprav je včasih starostna meja podaljšana do 24 let² (npr. Edenborough, Jackson, Mannix in Wilkes, 2008). Pa vendar nasilja nad starši ne izvajajo samo mladoletni, temveč tudi odrasli otroci (Holt in Shon, 2016). Slednjo obliko nasilja med družinskimi člani je mogoče, ko starš dopolni 65 let, povezovati z nasiljem nad starejšimi (Holt in Shon, 2016). Nasilje nad starejšimi je namreč lahko hkrati tudi nasilje odraslih otrok nad starši, a ne vedno, saj se dogaja, da starš v času viktimizacije ne dopolni starosti 65 let (npr. Johnson, Richert in Svensson, 2018). Poleg tega so odrasli otroci le eni izmed povzročiteljev, ki izvajajo nasilje nad starejšimi (Gil et al., 2014). Nasilje (mladoletnih) otrok nad starši in nasilje nad starejšimi se tudi prekrivata in v teh primerih lahko govorimo o nasilju odraslih otrok nad starši (npr. von Heydrich, Schiamburg in Chee, 2012).

Odrasli otroci kot povzročitelji nasilja nad starši v literaturi niso obravnavani (Holt in Shon, 2016). Holt in Shon (2016) menita, da k temu prispevajo mediji. V Združenem kraljestvu nasilje otrok nad starši (z nesmrtnim izidom) prikazujejo v TV dokumentarni oddaji *Moj nasilni otrok* (angl. *My violent child*),³ v kateri je poudarjena vloga staršev, probleme pa rešujejo strokovnjaki, ki prihajajo na dom in pomagajo pri spremembah vedenja staršev.⁴ Na tak način se kot posledica »problematičnega vedenja staršev«⁵ krepi podoba »tipičnega povzročitelja«⁶ nasilja nad starši (Holt in Shon, 2016).

Osredotočenost na adolescentne povzročitelje je mogoče razložiti tudi s trendi raziskovanja v kriminologiji. Holt in Shon (2016) namreč ugotavljata, da se kriminologi pogosto osredotočajo na mladoletne povzročitelje, npr. z raziskavami o merjenju delinkventnega vedenja srednješolcev (npr. Moffitt, Caspi, Dickson, Silva in Stanton, 1996). Poleg tega, da so mladostniki lažje dostopna populacija za preučevanje, pa lahko dejavnik za preučevanje njihovega nasilnega vedenja

1 V prvem členu Konvencije o otrokovih pravicah (1989) je otrok opredeljen kot »vsako človeško bitje, mlajše od 18 let«.

2 K podaljšanju starostne meje morda prispeva dejstvo, da ni mednarodno sprejete definicije adolescentov. Združeni narodi definirajo starostno dobo adolescentov od 10 do 19 let, mladih (angl. *youth*) pa od 15 do 24 let (UNICEF, 2016). K podaljšanju starostne meje morda prispeva tudi ugotovitev Harbina in Maddena (1979), da je okoli 80 % povzročiteljev nasilja nad starši starih med 13 in 24 let (N = 20).

3 Obstaja tudi oddaja *Nasilni otrok, obupani starši* (angl. *Violent child, desperate parents*). Na podlagi dveh ogledanih izsekov oddaj smo ugotovili, da oddaja prikazuje najbolj ekstremne primere mladoletnih nasilnih otrok. Družinam nudijo pomoč strokovnjaki (npr. otroška psihologinja, terapevt), ki verjamejo, da je v primerih nasilja mladoletnih otrok nad starši treba delati s celotno družino in da problem ne tiči v otroku, ampak v družini kot celoti (*Violent child, desperate parents*, 2016, 2018).

4 Na podlagi ogledov treh oddaj ugotavljamo, da se strokovnjaki ukvarjajo predvsem z vedenjem/dejavniki staršev, ki bi lahko prispevali k nasilnemu vedenju otroka (npr. stres v času po porodu, njihovo vedenje v dobi adolescence, manjkajoča figura očeta). V oddaji je poudarjeno predvsem spreminjanje vedenja staršev (npr. v kakšnem tonu naj se pogovarjajo z otrokom v času njegovega izbruha, kako naj imajo postavljene roke, preživljanje časa z mamo in očetom, manj zaščitniška vzgoja), v manjši meri pa se ukvarjajo s spremembami vedenja otrok (npr. s pomočjo živali). V dveh oddajah je bilo predstavljenih pet primerov nasilnih otrok, od tega so imeli trije otroci diagnosticirane vedenjske motnje. Zdravniška pomoč kot strategija za zmanjševanje nasilnega vedenja otrok v oddajah ni bila prikazana (*My violent child*, 2014, 2016, 2017).

5 To vedenje se nanaša na čustveno zavračanje s strani mame, avtoritativno vzgojo, pretirano permissivno vzgojo in pretirano zaščitniško starševstvo (Cottrell in Monk, 2004; Ibane, Jaureguizar in Bentler, 2013).

6 Povzročitelji imajo lahko narcistično osebnost in slabše kognitivne sposobnosti (Laurent in Derry, 1999), pogosto pa je nasilno vedenje povezano s težavami v duševnem zdravju (Cottrell in Monk, 2004).

vidimo tudi v trendih raziskovanja na področju nasilja otrok nad starši (Holt in Shon, 2016). Prva objava o nasilju otrok nad starši z nesmrtnim izidom je bila konec 70. let v Združenem kraljestvu (Harbin in Madden, 1979), pri čemer Holt in Shon (2016) ugotavljata, da se do danes večina literature po Ameriki in Evropi o nasilju otrok nad starši osredotoča na mladoletne povzročitelje (npr. Cottrell, 2001, 2004).

Poleg dejavnikov, ki sta jih opisala Holt in Shon (2016) (to so npr. mediji, trendi raziskovanja na področju nasilja nad starši, lažja dostopnost do mladoletnih povzročiteljev), menimo, da k neobravnavanju tematike nasilja odraslih otrok nad starši prispeva tudi stigma⁷ staršev. Poleg stigme, ki izhaja iz deviantnega vedenja odraslega otroka (Band-Winterstein, Avieli in Smeloy, 2015), lahko včasih govorimo tudi o stigmati, ki izhaja iz težav odvisnosti odraslega otroka od drog (Johnson et al., 2018; Matthews, Dwyer in Snoek, 2017), ter o stigmati, povezani z mentalnimi motnjami odraslega otroka (Band-Winterstein et al., 2015; Kropf in Kelly, 1995). Zaključimo lahko, da je na področju nasilja odraslih otrok nad starši mogoče govoriti o dvojni ali večplastni stigmatizaciji.

Nadalje ugotavljamo, da je majhno število raziskav o nasilju odraslih otrok nad starši tudi v Sloveniji. Zasedili smo namreč le omembe tega pojava (npr. Eman in Hacin, 2017; Hvalič Touzery in Felicijan, 2004; Klančnik in Pavšič Mrevlje, 2013; Pečar, 1993; Podreka, 2014; Voglar, 1997) ali primere iz tovrstne problematike (npr. Cukut Krilić, 2015; Hvalič Touzery, 2004; Milavec Kapun, 2014, 2015; Pentek in Kocijan, 2006; Tomažič in Hvalič Touzery, 2006). Kljub pomanjkanju raziskav na področju omenjene problematike ugotavljamo, da so podatki o tem delno dostopni znotraj drugih raziskav. Ko žrtev doseže starost 65 let in več, lahko podatke o nasilju odraslih otrok nad njimi najdemo na področju nasilja nad starejšimi. Slednje je področje, ki je pogosto zastopano v gerontologiji in zdravstvenih študijah (Holt in Shon, 2016; Pavšič Mrevlje in Nivala, 2017; Primc in Lobnikar, 2019). Ker gre za del širše tematike nasilja med družinskimi člani, lahko podobnosti iščemo pri nasilju v družini, vključno z nasiljem med partnerjema (npr. v povezavi s stigo, strahom žrtve pred povzročiteljem, neprijavljanju primerov nasilja) in medsorodstvenem nasilju. V nadaljevanju bomo zato s pomočjo pregleda tuje in slovenske literature povzeli ugotovitve in razpravljali o nasilju nad starejšimi oziroma nasilju odraslih otrok nad starši. Podali bomo opredelitve obeh področij, tipologijo odraslih otrok nad starši in pokazali podatke o prevalenci omenjenih tematik. Razpravljali bomo o razlikah in podobnostih med obema problematikama in tako poskušali dokazati, da je mogoče govoriti o dveh različnih vrstah nasilja med družinskimi člani. Nadaljevali bomo z razlago značilnosti žrtev, značilnosti povzročiteljev in značilnosti, ki so povezane z odnosom med žrtvijo in povzročiteljem. V zaključku bomo na podlagi ugotovitev podali zaključne misli, razpravljali o vrzelih s področja nasilja odraslih otrok nad starši in podali smernice za nadaljnje raziskovanje.

7 Stigma se nanaša na sramotilne oznake in omalovaževanje posameznika (Meško, 2008).

2 METODE RAZISKOVANJA POJAVNOSTI NASILJA ODRASLIH OTROK NAD STARŠI

Izveden je bil sistematični pregled literature (Khan, Kunz, Kleijnen in Antes, 2003). Slovenska literatura je bila s pomočjo metode PRISMA (Moher, Liberati, Tetzlaff in Altman, 2009) pregledana v katalogu COBIB.SI. Pri iskanju, ki je potekalo od oktobra 2018 do junija 2019, so bile uporabljene naslednje ključne besede: »nasil*«, »nasil* IN star*«, »zlorab* IN star*«. Iskanje je bilo časovno neomejeno, kar pomeni, da je bil zajet celotni katalog COBIB.SI (Frangž in Lindav, 2019). Vključitveni kriteriji so bili: besedilo v slovenskem jeziku, prispevek obravnava zahtevano tematiko (npr. da je bilo nasilje odraslih otrok nad starši omenjeno, da je bil predstavljen primer ali da je bilo iz besedila moč razbrati, da govori o tovrstni tematiki), znanstveni ali strokovni prispevek in časovno neomejene objave. Izključitveni kriteriji so bili: besedilo v tujem jeziku, prispevek ne obravnava zahtevane tematike, prevodi, diplomska dela, magistrska dela, specialistična dela, doktorske disertacije, študijska gradiva in leposlovje.

Po ključni besedi »nasil*« je bilo skupno najdenih 5.661 virov, po ključni besedi »nasil* IN star*« 367 virov in po ključni besedi »zlorab* IN star*« 211 virov. Po pregledu vseh virov je bilo v končno analizo zajetih 94 virov, ki so ustrezali vključitvenim kriterijem. Besedila smo iskali ločeno v knjigah (10 virov), Reviji za kriminalistiko in kriminologijo (ISSN 0034-690X) (14 virov), reviji Varstvoslovje (ISSN 1580-0253) (0 virov), reviji Varnost (ISSN 0350-7114) (0 virov), reviji Varnost – spletna izdaja (ISSN 2232-318X) (1 vir), reviji Socialna pedagogika (ISSN 1408-2942) (2 vira), reviji Pravna praksa (ISSN 0352-0730) (0 virov), reviji Pravniki (ISSN 0032-6976) (0 virov), reviji Obzornik zdravstvene nege (ISSN 1318-295) (2 vira), reviji Kakovostna starost (ISSN 1408 – 869X) (13 virov), reviji Pedagoška obzorja (ISSN 0353-1392) (0 virov), reviji Socialno delo (ISSN 0352-7956) (3 viri) in drugih virih (zborniki s konferenc in članki v drugih revijah ter časopisih) (49 virov).

Po pregledu kataloga COBIB.SI je bil v juniju 2019 narejen še fizični pregled vseh številke revije Varstvoslovje in vseh številke Revije za kriminalistiko in kriminologijo (vključno z vsemi številkami njene predhodnice, to je revije Kriminalistična služba). Na te vire smo se omejili, ker smo ocenili, da se z večinskimi delom preučevane tematike ukvarja področje varstvoslovja. Pri tem pregledu je bil v reviji Varstvoslovje najden en vir, v reviji Kriminalistična služba 15 virov in v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo štiri viri, ki pri iskanju po ključnih besedah v katalogu COBIB.SI niso bili najdeni.

Tuja literatura je bila pregledana v naslednjih bazah: Web of Science (2.169 virov), Sage (316 virov), SpringerLink (90 virov), Taylor and Francis online (12 virov), Routledge (186 virov) in Proquest Central (152 virov). Iskanje je potekalo po ključnih besedah: »adult* AND child* AND parent* AND violen*«, »elder* AND abus* AND child*«, »elder* AND abus* AND adult* AND child*«, »elder* AND abus* AND adult* AND offspr*« in »elder* AND abus* AND adult* AND child* AND parent*«. Vsem naštetim ključnim besedam so bile dodane tudi naslednje pripone: »invest*«, »detect*«, »invest* AND detect*« in »polic* AND report*«. Iskali smo članke v angleškem jeziku v časovnem obdobju 2000–2019. V

končno analizo je bilo zajetih 32 člankov, ki ustrezajo preučevani tematiki. Pregled literature je bil narejen med oktobrom 2018 in julijem 2019.

3 NASILJE ODRASLIH OTROK NAD STARŠI

Termin »zloraba starejših v družini« (angl. *domestic elder abuse*) se nanaša na grdo ravnanje, storjeno s strani nekoga, s katerim je starejša oseba v specifičnem razmerju, npr. partner, sorojenec, otrok, prijatelj ali skrbnik (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2016). Svetovna zdravstvena organizacije (World Health Organization [WHO], 2018) zlorabo starejših opredeljuje kot enkratno ali ponavljajoče se dejanje oziroma odsotnost primerne ravnanja v vsakem odnosu, v katerem se pričakuje zaupanje, in kot dejanje, ki škoduje ali povzroči stisko starejši osebi. V literaturi o zlorabi starejših je pogosto citirana definicija Nacionalnega raziskovalnega sveta (National Research Council, 2003) o grdem ravnanju s starejšimi, ki se nanaša na: a) namerna dejanja, s katerimi oskrbniki ali druge osebe, ki jim starejša oseba zaupa, povzročijo ali ustvarijo resna tveganja za poškodbe (ne glede na to, ali pride oziroma ne pride do poškodb); ali b) neuspeh, ki ga doživi oskrbnik pri zadovoljevanju osnovnih potreb starejše osebe ali pri zaščiti starejše osebe pred poškodbami.

Van Den Bruele, Dimachk in Crandall (2018) menijo, da različnost opredelitev verjetno prispeva k različnim dejavnikom tveganja, ki bodo razloženi v nadaljevanju prispevka. Razvidno je, da je za pojav nasilja nad starejšimi zaslediti več različnih terminov in posledično tudi več različnih opredelitev, vendar pri pregledu literature nismo zasledili opredelitve, ki bi natančno opredelila nasilje odraslih otrok nad starši.

Nasilje odraslih otrok nad starši zato opredeljujemo kot enkratno, večkratno ali kontinuirano vedenje polnoletnega sina ali polnoletne hčere, zaradi katerega se biološki ali krušni starši počutijo ogrožene, ustrahovane, nadzorovane ali napadene.

3.1 Oblike in prevalenca nasilja odraslih otrok nad starši

V literaturi (Band-Winterstein, 2015; Band-Winterstein et al., 2015; Hsu, Huang in Tu, 2014; Johnson et al., 2018; Ramsey-Klawnsnik, 2004; Stratton in Moore, 2007) je zaslediti več oblik nasilja odraslih otroka nad starši: fizično, psihično, spolno in finančno/ekonomsko nasilje, premoženjska kazniva dejanja (tatvine, vlomi) in zanemarjanje.

Pillemer in Finkelhor (1988) ocenjujeta, da je prevalenca grdega ravnanja nad starejšimi v Bostonu 32 starejših oseb na 1.000 prebivalcev ($N = 2.020$). V ZDA je 11,4 % anketirancev poročalo, da je doživelo vsaj eno od oblik grdega ravnanja v zadnjem letu ($N = 5.777$) (Acierno et al., 2010). Pillemer in Finkelhor (1988) ugotavljata, da je najpogostejša fizična zloraba, ki je tudi najpogosteje prijavljena policiji (Acierno, Hernandez-Tejada, Muzzy in Steve, 2009).⁸

⁸ Pri morebitnih primerjavah rezultatov različnih študij (npr. Acierno et al., 2010; Pillemer in Finkelhor, 1988) je sicer potrebna previdnost, ker gre za različne opredelitve pojmov in različne metode raziskovanja.

Schiarnberg in Gans (2000) ugotavljata, da podatki o prevalenci nasilja nad starejšimi v družinskem okolju oziroma v kontekstu družinske oskrbe ne obstajajo. Na področju nasilja nad starši ni podatkov o razmerju deležev med odraslimi in mladoletnimi povzročitelji (Holt in Shon, 2016). Prav tako ni podatkov o prevalenci nasilja polnoletnih otrok nad starši (Pillemer in Sutor, 1988), vendar pa von Heydrich et al. (2012) na vzorcu 203 starejših ljudi ugotavljajo, da jih je 5,9 % poročalo, da so bili žrtve fizične zlorabe s strani odraslega otroka. Poleg tega Johnson et al. (2018) ocenjujejo, da je približno polovica vzorca staršev poročala, da je bila žrtev premoženjskih kaznivih dejanj (vlomi, tatvine) s strani odraslega otroka ($N = 672$).

3.2 Tipologija odraslih otrok kot povzročiteljev nasilja nad starejšimi starši

Anetzberger (v Quinn in Tomita, 1997) odrasle potomce kot povzročitelje nasilja nad starejšimi starši deli glede na odnos, ki ga imajo do svojih žrtev: sovražni, avtoritarni in odvisni. Za sovražne povzročitelje je značilno, da imajo dolgotrajne težave v odnosih s starši. Tovrstni povzročitelji menijo, da imajo njihovi starši psihopatološke probleme. So najbolj izobraženi v primerjavi z drugima skupinama povzročiteljev, a se podcenjujejo in svoje starše krivijo za pomanjkanje uspehov. Skrb za starše dojemajo kot zelo obremenjujoče in so najbolj nasilni v primerjavi z drugima skupinama. Menijo, da so oni edini, ki zmorejo skrbeti zanje. Avtoritarni povzročitelji so poročeni, imajo potrebo po nadzoru in niso duševno bolni. Menijo, da so bili njihovi starši do njih, ko so bili otroci, avtoritarni. Starše pogosto infantilizirajo in so še posebej nezadovoljni, če ti o družinskih zadevah govorijo z ljudmi, ki »niso del družine«. Odvisni povzročitelji so finančno odvisni od svojih starejših staršev in v večini primerov z njimi živijo. So precej nezreli in nikoli ne dosežejo čustvenega, ekonomskega ali socialnega statusa, ki je pričakovan za odrasle posameznike v Ameriki. So neporočeni, slabo izobraženi in brezposelni ter imajo nizke dohodke. V primerjavi z drugima skupinama so najbolj socialno izolirani in pri njih obstaja največja verjetnost, da bodo priznali, da so starše poškodovali (Anetzberger v Quinn in Tomita, 1997). Greenberg, McKibben, Raymond (1990) odvisne povzročitelje po Anetzbergu delijo na povzročitelje, ki imajo probleme z alkoholom in prepovedanimi drogami ter so finančno odvisni od staršev, in na povzročitelje z duševnimi motnjami, ki so od staršev odvisni tudi v duševnem smislu.

4 RAZLIKE IN PODOBNOSTI MED NASILJEM NAD STARŠI IN NASILJEM NAD STAREJŠIMI

Nasilja nad starši ne izvajajo samo mladoletni, temveč tudi odrasli otroci (Holt in Shon, 2016). Slednjo obliko nasilja med družinskimi člani je mogoče, ko starš dopolni 65 let, povezovati z nasiljem nad starejšimi (Holt in Shon, 2016). Hkrati lahko nasilje odraslih otrok nad starši povezujemo tudi z nasiljem mladoletnih otrok nad starši, saj je dinamika oz. smer nasilja enaka. V nadaljevanju

predstavljamo razlike in podobnosti med nasiljem nad starejšimi in nasiljem mladoletnih otrok nad starši.

Obe področji sta bili prvič uradno omenjeni v podobnem času, a pod različnimi termini. Z raziskovanjem nasilja mladoletnih otrok nad starši sta uradno začela Harbin in Madden (1979), ki sta tovrstno obliko nasilja opredelila kot »sindrom pretepenih staršev«. Grdo ravnanje nad starejšimi, nanašajoč se na nasilje nad starejšimi, pa je bilo prvič opisano leta 1975 pod terminom »pretepena babica« (angl. *granny battering*) (Burston, 1975).

Podobnost med obema vrstama nasilja lahko najdemo v neprijavljanju policiji. Pillemer in Finkelhor (1988) menita, da na področju nasilja nad starejšimi obstaja velik delež neprijavljenih in neodkritih primerov. Stanje je podobno na področju nasilja mladoletnih otrok nad starši (Cottrell, 2004). Primeri v policijskih bazah in preiskavah zato predstavljajo le vrh ledene gore dejanske prevalece kaznivih dejanj z obeh področij (Condry in Miles, 2012; Dong et al., 2011). Dong et al. (2011) dodajajo, da velik delež neidentificiranih in veliko hujših primerov zlorab nad starejšimi javnosti ni znan. Iz študij o zlorabah nad starejšimi so namreč pogosto izvzeti starejši z duševnimi omejitvami (Pillemer, Burnes, Riffin in Lachs, 2016). Dejanska prevalenca o zlorabi starejših (Pillemer in Finkelhor, 1988) in nasilju mladoletnih otrok nad starši (Moulds, Day, Mildred, Miller in Casey, 2016) posledično ni znana. K neznani prevalenci lahko prispeva tudi to, da je za obe obliki nasilja med družinskimi člani značilno, da primeri v zdravstvenih ustanovah niso prepoznani, posledično pa osebe o tem ne poročajo policiji (Cottrell, 2001; WHO, 2002). Anetzberger (2005) dodaja, da je primere zlorab starejših še posebej težko zaznati, saj znaki zlorab lahko sovpadajo z drugimi težavami ali boleznimi starejših.

Pri ugotavljanju dejavnikov za neprijavljanje kaznivih dejanj s področja nasilja mladoletnih otrok nad starši lahko iščemo vzporednice z ugotovitvami raziskav, zakaj ženske, ki so žrtve nasilnega partnerja, nasilja ne prijavijo (npr. sram, želja po ohranitvi družine, finančna odvisnost ipd.) (Sladič, 2013). Podobno lahko vidimo na področju zlorab starejših, saj je starejše sram vedenja njihovega sorodnika (Kosberg, 1988), skrbi jih za preživetje, če so finančno odvisni od povzročitelja, in ne iščejo pomoči, ker menijo, da so takšni incidenti preveč trivialni ali pa s tem skušajo zaščititi družino in povzročitelja (Gil et al., 2014). Poleg tega je lahko matere strah groženj svojega otroka, če bodo o njihovem vedenju spregovorile (Cottrell, 2004), oziroma strah pred sinovim maščevanjem v primerih zlorab nad starejšimi (Pillemer, 1985). Za obe obliki nasilja je značilna subjektivnost žrtev (Cottrell, 2004; Stones in Bedard, 2002). Stones in Bedard (2002) ugotavljata, da imajo starejši, ki živijo na podeželju, večjo toleranco glede tega, kaj zaznavajo kot nasilje, kot starejši, ki živijo v mestu. Do izražanja o svojih nasilnih dejanjih so zadržani tudi povzročitelji. Odrasli povzročitelji zlorab nad starejšimi pogosto zanikajo, da so zlorabljali (Schiamberg in Gans, 2000), medtem ko mladoletni otroci nasilje minimalizirajo (Cottrell, 2004). Korbin, Anetzberger in Eckert (1990) dodajajo, da v določenih primerih zlorab nad starejšimi obstaja večja verjetnost, da bodo prijavljeni policiji, in sicer: a) ko je povzročitelj otrok (večja verjetnost, kot če je povzročitelj mož/žena); b) ko gre za fizično nasilje (večja verjetnost, kot če gre za psihično nasilje); in c) ko gre za hujše oblike nasilja (večja verjetnost, kot če

gre za lažje oblike nasilja⁹). Še vseeno pa obe obliki nasilja v družini predstavljata tabu v družbi in sta prikriti zaradi stereotipa o »idealni družini« (Cottrell, 2004; Gil et al., 2014).

Oblike nasilja mladoletnih otrok nad starši vključujejo fizično, psihično (čustveno), finančno in spolno nasilje (Cottrell, 2004), medtem ko nasilje nad starejšimi vključuje še zanemarjanje (Lachs in Pillemer, 2004). V nasilje mladoletnih otrok nad starši torej sodijo samo dejanja storitve, medtem ko v nasilje nad starejšimi sodijo tudi dejanja opustitve. V obeh primerih gre pogosto za preplet več oblik nasilja hkrati (Cottrell, 2004; Hudson, 1991), npr. odrasel sin, ki vpije na mamo, jo tepe in ji odtuja denar, sodi v kategorije fizičnega, psihičnega in finančnega nasilja (Hudson, 1991).

Ločiti je treba med povzročitelji nasilja otrok nad starši in povzročitelji nasilja nad starejšimi. V prvem primeru raziskovalci dajejo poudarek na (mladoletne) otroke kot povzročitelje (npr. Cottrell, 2004), hkrati pa sem sodijo tudi polnoletni otroci (Holt in Shon, 2016). V drugem primeru lahko govorimo o neinstitucionaliziranem nasilju nad starejšimi v domačem okolju (povzročitelji so lahko družinski člani ali drugi, ki jim starejši zaupajo) in institucionaliziranem nasilju (ki ga npr. povzroči zdravniško osebje) (Lachs in Pillemer, 2004). Povzročitelji nasilja nad starejšimi so tako poleg otrok lahko tudi: partner, mož/žena, vnuk, vnukinja, brat, sestra, nečak, nečakinja, svak, svakinja, prijatelj, sosed, plačan strokovni delavec ali tujec (Gil et al., 2014). Nasilje nad starejšimi je torej lahko hkrati tudi nasilje nad starši, vendar ni nujno.

Razlike so tudi v tem, kdo je žrtev ene ali druge oblike nasilja nad družinskimi člani. V primeru nasilja nad starši so žrtve starši (npr. Cottrell, 2004), v primeru nasilja nad starejšimi pa so žrtve lahko pravzaprav vse osebe, ki so starejše od 65 let. V tovrstnih akademskih razpravah se namreč starejša oseba nanaša na osebo, staro 65 let ali več (Brammer in Biggs, 1998). To se vidi (tudi) v raziskavah (npr. Naughton et al., 2012; Oh, Kim, Martins in Kim, 2006), ki preučujejo zlorabe nad starejšimi, saj v takšnih študijah večinoma sodelujejo ljudje, starejši od 65 let. V zahodnih državah se starost starejše osebe običajno nanaša na starost upokojitve, to je pri 60 ali 65 letih (WHO, 2002), zato najdemo tudi raziskave, katerih udeleženci so stari 60 let ali več (npr. Choi in Mayer, 2000). V primerih nasilja nad starši so s starostjo torej omejeni povzročitelji, v primerih nasilja nad starejšimi pa je tovrstna omejitev značilna za žrtve.

Podobnosti in razlike lahko najdemo tudi v posledicah zlorab na obeh področjih. Posledice nasilja otrok nad starši so lahko visoke stopnje depresije in utrujenosti mater (Paterson, Luntz, Perlesz in Cotton, 2002). Cottrell (2004) ugotavlja še, da je matere v takšnih primerih strah za lastno varnost in varnost drugih otrok. Za starejše ljudi so lahko posledice zlorab še posebej resne. Starejši so namreč fizično šibkejši in bolj ranljivi kot mladi odrasli, njihove kosti so bolj krhke in okrevanje traja dlje časa. Tudi relativno majhna poškodba lahko povzroči resno in trajno škodo. Veliko starejših se preživlja z omejenimi dohodki, zato ima

9 Konig in Leembruggen-Kallberg (2006) sta izvedla raziskavo, v kateri so bili udeleženci naprošeni, da navedejo/opišejo primere nasilja odraslih otrok nad starši, ki so v njihovi kulturi prepoznani kot hujše, srednje ali lažje oblike nasilja. Ugotovitve so pokazale, da so udeleženci primere fizičnega nasilja najpogosteje označili kot hujše, primere psihičnega nasilja pa kot srednje ali lažje oblike nasilja.

izguba majhnih količin denarja lahko pomemben vpliv (WHO, 2002). Žrtve nasilja otrok nad starši (Cottrell, 2004) in starejše žrtve lahko trpijo za socialno izolacijo, pri čemer so zaradi bolezni lahko tudi v težavah. V takšnih primerih so še posebej izpostavljene, da postanejo tarče goljufij. Zaradi socialne izoliranosti je zloraba pogosto edini vir družjenja z drugimi osebami. Starejša oseba zaradi fizičnih in kognitivnih nesposobnosti, ki so lahko posledica starosti, težje sprejme pravilne odločitve in zapusti nasilno razmerje. V nekaterih krajih lahko sorodstvena obveznost in razširjene družine tudi zmanjšajo možnosti, da bi starejši, še posebej ženske, lahko pobegnili iz takšnih razmerij (WHO, 2002).

Prvi kazalnik, da gre za dve različni obliki nasilja med družinskimi člani, so raziskave, ki obliki raziskujejo ločeno (npr. Acierno et al., 2009; Brownell in Wolden, 2003; Cottrell, 2004; Cottrell in Monk, 2004), drugi kazalnik pa se skriva v opisanih razlikah med njima (npr. Choi in Mayer, 2000; Cottrell, 2001). Podobnosti kažejo, da se nasilje (mladoletnih) otrok nad starši in nasilje nad starejšimi tudi prekrivata in v teh primerih lahko govorimo o nasilju odraslih otrok nad starši (npr. von Heydrich et al., 2012).

5 NEKATERE ZNAČILNOSTI NASILJA NAD STAREJŠIMI OZIROMA NASILJA ODRASLIH OTROK NAD STAREJŠIMI STARŠI

Značilnosti nasilja odraslih otrok nad starši se pogosto prepletajo z značilnostmi nasilja nad starejšimi (npr. Amstadter et al., 2011; Pillemer, 1985; von Heydrich et al., 2012), zato v nadaljevanju povzemamo ugotovitve raziskav glede nekaterih značilnosti nad starejšimi, ki so dopolnjene z značilnostmi nasilja odraslih otrok nad starši.

5.1 Karakteristike žrtev nasilja nad starejšimi oziroma nasilja odraslih otrok nad starši

a) Spol žrtev

Raziskava v Bostonu (Pillemer in Finkelhor, 1988) je pokazala, da je bilo 48 % žrtev nasilja nad starejšimi ženskega spola in 52 % moškega spola ($N = 61$). Moški imajo tako večjo verjetnost, da bodo žrtve nasilja kot ženske. Ker moški običajno umrejo prej kot ženske, je veliko ovdovelih žena. Če moški postane vdovec ali se loči, ima večjo verjetnost, da se ponovno poroči kot ženska. Možno je tudi, da so starejši moški, ki so običajno starejši od svojih žena, lahko slabotnejši kot ženske in zato bolj ranljivi za zlorabo. Vendar pa slednja razlaga pojasni samo, zakaj je stopnja nasilja pri moških večja kot pri ženskah, ne pojasnjuje pa, zakaj so v primerih, ki so uradno prijavljeni, žrtve večinoma ženske. Slednjo ugotovitev podpirata tudi Brownell in Wolden (2003), ki sta na podlagi 56 prijavljenih primerov ugotovila, da je bila v 77 % primerov žrtev ženskega spola, v 23 % pa moškega spola.

Pri pregledu literature nismo zasledili podatkov o nasilju odraslih otrok nad starši, ki bi prikazovali delež žrtev po spolu. Kazalnik o deležu je dostopen v raziskavi Daskalopoulos, Kakouros in Stathopoulou (2006), v kateri so bili

udeleženci naprošeni, da navedejo primere oblik nasilja odraslih otrok nad starši. Ugotovili so, da je bilo od vseh primerov ($N = 45$), ki so jih navedli, 34 primerov takih, v katerih je bila žrtev ženskega spola, v 11 primerih pa je bila žrtev moškega spola. König in Leembruggen-Kallberg (2006) dodajata, da v družbi obstaja prepričanje, da so povzročitelji nasilja nad starejšimi vedno moški, žrtve pa ženske.

b) Starost in zakonski stan žrtev

Acierno et al. (2009) ugotavljajo, da imajo ljudje, stari od 60 do 70 let, 3-krat večjo verjetnost, da bodo žrtve čustvene zlorabe, kot tisti, ki so stari nad 70 let. Ljudje, stari od 60 do 70 let, imajo tudi večje tveganje za čustveno, fizično in finančno zlorabo s strani tujca kot ljudje, stari nad 70 let. Poleg tega starost ni povezana z večanjem oziroma manjšanjem tveganja za spolno in finančno zlorabo ter zanemarjanje s strani družinskih članov.

Brownell in Wolden (2003) ugotavljata, da skoraj 90 % žrtev ($N = 56$) ni poročenih, od teh je 43 % samskih ali ločenih in 47 % ovdovelih. Biti poročen tako lahko deluje kot zaščitni dejavnik pred zlorabami (Burnes et al., 2015), a na drugi strani Pillemer in Finkelhor (1988) ugotavljata, da imajo tisti, ki so ovdoveli, ločeni in nikoli poročeni, manjšo verjetnost, da bodo zlorabljeni, kot tisti, ki niso ovdoveli, niso ločeni in so poročeni.

Raziskav, ki bi preučevale povezavo med zakonskim stanom starša in nasiljem nad njim s strani odraslega otroka sicer nismo zasledili, a Johnson et al. (2018) menijo, da se vseživljenjska izpostavljenost premoženjskim kaznivim dejanjem (vlomom, tatvinam) starša s strani odraslega otroka večja z večanjem starosti starša. Ugotovitev povezujejo s tem, da imajo starejši starši za sabo daljše življenjsko obdobje, kar večja verjetnost, da bodo žrtve kriminalitete.

c) Zdravje žrtev

Starejše osebe so neredko slabega zdravja (npr. Brownell in Wolden, 2003), kar večja verjetnost možnosti zlorab (Pillemer in Finkelhor, 1988). Podobno menijo von Heydrich et al. (2012), in sicer da obstaja statistično pomembna povezava med fizičnim in psihološkim zdravjem staršev in povečano verjetnostjo za fizično zlorabo nad njimi s strani odraslega otroka. Npr.: simptomi nevroloških bolezni lahko privedejo do vedenjskih in osebnostnih sprememb, upada kognitivnih sposobnosti (npr. pri govoru, sprejemanju odločitev) in agresivnega vedenja starša, ki je pogosto povezano s stresom otroka in fizično zlorabo starša. Kronična zdravstvena stanja (npr. artritis ali sladkorna bolezen) pri staršu so lahko povezana s psihološkimi skrbmi otroka, kar lahko potem vodi do fizičnega nasilja, vključno s stresom, občutkom preobremenjenosti in socialno izolacijo (von Heydrich et al., 2012).

d) Socialna izolacija in zlorabe substanc pri žrtvah

Majhna socialna mreža (angl. *social support*) pripomore k trikrat večji verjetnosti za pojav katerekoli oblike zlorabe nad starejšimi (Acierno et al., 2010). Socialna izolacija starša je tako povezana z občutki odtujenosti iz družbe. Občutek, da starejši starši ne pripadajo skupnosti, lahko oslabi občutek povezanosti s skupnostjo, kar pa večja verjetnost za fizično zlorabo s strani odraslega otroka (von Heydrich et al., 2012).

Raziskav o povezavi med konzumiranjem alkohola pri starših in njihovo viktimizacijo s strani odraslega otroka nismo zasledili, a Rusac (2015) ugotavlja,

da ni povezave med pogostostjo konzumiranja alkohola pri starejših in zlorabami starejših, še vseeno pa imajo starejši, ki konzumirajo alkohol, večjo verjetnost, da bodo žrtve nasilja, kot starejši, ki ga ne konzumirajo. Poleg tega starejše osebe, ki so finančno odvisne od svojih otrok, redko konzumirajo alkohol zaradi slabših okoliščin, ki otežujejo dostop do alkohola (Rusac, 2015).

5.2 Karakteristike povzročitelja nasilja nad starejšimi oziroma starejšimi starši

Znanje o dejavniki tveganja glede povzročiteljev zlorab nad starejšimi je zaradi težje dostopnosti¹⁰ kot pri žrtvah (Choi in Mayer, 2000), ena izmed glavnih vrzeli področja nasilja nad starejšimi (Pillemer et al., 2016). V nadaljevanju zato predstavljamo dve značilnosti povzročiteljev, ki lahko prispevata k zlorabam nad starejšimi oziroma nasilju odraslih otrok nad starši.

a) Zlorabe substanc pri povzročitelju nasilja nad starejšimi oziroma nasilja nad starejšimi starši

Zloraba in odvisnost od substanc lahko odraslega otroka vodita v finančne težave, kar lahko vodi v finančno izkoriščanje starša (von Heydrich et al., 2012). Johnson et al. (2018) ugotavljajo, da pri starših odraslih otrok, ki imajo težave s prepovedanimi drogami, obstaja visoko tveganje, da postanejo žrtve premoženjskih kaznivih dejanj s strani odraslega otroka. Ugotovitev pripisujejo temu, da je pogosto konzumiranje prepovedanih drog težko financirati z legalnimi prihodki, kar pomeni, da je izvajanje tatvin in drugih premoženjskih deliktov pogosto pri odraslih otrocih, ki imajo resne težave s prepovedanimi drogami. Anetzberger, Korbin in Austin (1994) dodajajo, da je pri povzročiteljih fizičnega nasilja nad starejšimi starši dvakrat večja verjetnost, da imajo težave z alkoholom kot pri otrocih, ki skrbijo za svoje starše in jih ne zlorablajo.

b) Duševne bolezni/motnje povzročitelja

Pillemer (1985) meni, da so duševne motnje povzročiteljev lahko eden izmed dejavnikov, ki povzročata odvisnost od žrtve, kar pa lahko večja tveganje za zlorabljanje. Johnson et al. (2018) so ugotovili, da so bili starši, ki so poročali, da ima njihov odrasel otrok pozornostne ali avtistične motnje, pogosteje žrtve premoženjskih kaznivih dejanj odraslega otroka, kot starši, ki so poročali, da njihovi odrasli otroci nimajo prej omenjenih motenj. Smith (2015) v raziskavi ocenjuje, da so vse matere, ki so bile žrtve nasilja odraslega otroka, govorile o duševnih zdravstvenih težavah otroka ($N = 30$). Brownell in Wolden (2003) ocenjujeta nasprotno, in sicer da so primeri nasilja, pri katerih bi imel povzročitelj duševne motnje ali osebne težave (npr. ločitev od partnerja, druge težave v razmerju s partnerjem), redki.

¹⁰ Npr. finančno nasilje nad starejšimi pogosto izvajajo tujci in lahko mine veliko časa, preden je dejanje preiskano (Choi in Mayer, 2000).

5.3 Značilnosti v povezavi z odnosom med žrtvijo in povzročiteljem

Za pojasnitev nasilja nad starejšimi oziroma nasilja odraslih otrok nad starši so pomembni tudi dejavniki, k izvirajo iz odnosa med povzročiteljem in žrtvijo (npr. Schiamberg in Gans, 2000; Ziminski Pickering in Phillips, 2014), zato v nadaljevanju povzemamo še nekaj tovrstnih ugotovitev raziskav.

a) Odvisnost med žrtvijo in povzročiteljem

Starejši ljudje in njihovi skrbniki so lahko v simbiotskem odnosu. Acierno et al. (2009) menijo, da so povzročitelji zlorab nad starejšimi pogosto brezposelni. Posledično se lahko zgodi, da medtem ko je skrbnik finančno odvisen od starejše osebe, je ta lahko odvisna od njega v smislu pomoči pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti (tj. funkcionalna sposobnost) (Amstadter et al., 2011). Prevalenca zlorab in zanemarjanja starejših ljudi je namreč večja pri tistih, ki so funkcionalno manj sposobni, kot pri ljudeh, ki so funkcionalno sposobni (Gil et al., 2014). Zloraba starejših staršev je pogosto povezana s spremembami v kognitivnem, psihološkem in finančnem stanju starejše osebe in posledično njene odvisnosti od družinskih članov ali sorodnikov (von Heydrich et al., 2012). Manjša funkcionalna sposobnost starejših ljudi večja tveganje za čustveno, verbalno in finančno zlorabo s strani družinskega člana (Acierno et al., 2009; Acierno et al., 2010). Amstadter et al. (2011) razlagajo, da so skrbniki, ki pomagajo starejši osebi pri opravljanju rutinskih del, lahko pod stresom, kar pa večja tveganje za zlorabo.

Starš in otrok tako lahko živita v odnosu, kjer je otrok finančno odvisen od starša, pri čemer je ta dejavnik najpogostejši razlog, da odrasli otroci živijo skupaj s starši (Clemens in Axelson, 1985; Smith, 2015). 50 % starejših staršev namreč poroča, da je imel njihov odrasel otrok finančne težave v zadnjih dvanajstih mesecih ($N = 203$) (von Heydrich et al., 2012), starejše osebe, ki so žrtve fizičnega nasilja, pa imajo večjo možnost, da je povzročitelj finančno odvisen od njih, kot starejše osebe, ki niso žrtve nasilja (Pillemer, 1985). Von Heydrich et al. (2012) ugotavljajo, da finančne težave odraslega otroka slabšajo kakovost odnosov med njim in staršem, zato se poveča verjetnost fizične zlorabe nad starejšim staršem. Podobno ugotavlja Pillemer (1985), ki pravi, da je tipična starejša žrtev nasilja ženska, ki podpira od nje odvisnega otroka ali v manjši meri fizično ali mentalno prizadetega partnerja.

b) Življenje v skupnosti

Suitor in Pillemer (1988) menita, da je razširjeno prepričanje, da je lahko konfliktov med družinskimi člani več, če odrasli otroci živijo s starši. V tem primeru namreč otroci nadaljujejo s svojim (nezrelim) vedenjem in odvisnostjo od staršev (Clemens in Axelson, 1985), pri čemer pa lahko ta občutek nemoči vodi v nasilje nad starši (Pillemer, 1985). Smith (2015) v raziskavi ugotavlja, da so vse matere poročale, da se je verbalno in fizično nasilje njihovih odraslih otrok dogajalo, ko so otroci živeli skupaj z njimi. Oh et al. (2006) dodajajo, da je pri vseh oblikah zlorab večja verjetnost, da starejša oseba živi s poročenim otrokom, kar povzroči še več konfliktov. Po drugi strani pa Suitor in Pillemer (1988) menita, da je pogostost konfliktov med starši in otroki, ki živijo skupaj, nizka. Gre torej za mit, da prihaja do več konfliktov v družinah, če odrasli otroci živijo s starši. Stratton in Moore (2007) dodajata, da četudi ne prihaja do konfliktov, je lahko kohezija med družinskimi člani še vseeno šibka, kar lahko vodi v zlorabe staršev.

c) Zgodovina nasilja v družini

Teorija socialnega učenja (Bandura, 1977) pravi, da se otrok nasilnega vedenja nauči v družinskih okoliščinah, v katerih ima nasilen starš vlogo »vzornika otroku«. Ta teorija vodi v koncept »cikel nasilja«, npr. ko zlorabljen otrok odraste in postane nasilen (Pillemer in Suito, 1988). Korbin, Anetzberger in Austin (1995) dodajajo, da je tretjina odraslih otrok, ki zlorabljuje svoje starše, bilo v otroštvu zlorabljenih s strani svojih staršev ($N = 23$). Poleg tega ugotavljajo, da je »cikel nasilja« bolj uporaben pri pojasnjevanju nasilja nad otroki kot nasilja odraslih otrok nad starši. Pri odraslih otrocih, ki izvajajo nasilje nad svojimi starši, obstaja manjša verjetnost, da so bili v otroštvu zlorabljeni s strani staršev, kot pri starših, ki izvajajo nasilje nad otroki. Včasih je torej nasilje odraslih otrok nad starši nadaljevanje dolgotrajnih vzorcev fizične ali čustvene zlorabe v družini (von Heydrich et al., 2012), ali pa lahko v starosti staršev pride do novih oblik nasilja, npr. preprečevanje babicam, da imajo stike z vnuki (Stewart, Burns in Leonard, 2007).

6 ZAKLJUČEK

Na podlagi sistematičnega pregleda literature ugotavljamo, da je področje nasilja odraslih otrok nad starši v Sloveniji (pre)malo raziskano. V slovenskih objavah smo namreč zasledili le omembe tega pojava (npr. Eman in Hacin, 2017; Hvalič Touzery in Felicijan, 2004; Klančnik in Pavšič Mrevlje, 2013; Pečar, 1993; Podreka, 2014; Voglar, 1997) ali primere tovrstne problematike (npr. Cukut Krilić, 2015; Hvalič Touzery, 2004; Milavec Kapun, 2014, 2015; Pentek in Kocijan, 2006; Tomažič in Hvalič Touzery, 2006). Glede na analizirane tuje objave (npr. Anetzberger et al., 1994; Smith, 2015; Stratton in Moore, 2007; von Heydrich et al., 2012) menimo, da je tovrstna problematika ena izmed najmanj razumljenih in proučevanih oblik nasilja med družinskimi člani.

Holt in Shon (2016) ugotavljata, da ni teorij o nasilju odraslih otrok nad starši. V primerih nasilja odraslih otrok nad starši z nesmrtnim izidom je teoretični »vakuum«, ker tematika ni prepoznana kot problem, dokler ni obravnavana v kategoriji nasilja nad starejšimi. Čeprav starejše žrtve in povzročitelji delujejo povsem drugače glede na življenjski cikel, se uporabljajo ista teoretična pojasnila kot za nasilje adolescentov nad starši (Holt in Shon, 2016). Z njuno ugotovitvijo se deloma strinjamo, saj smo zasledili dva modela, in sicer ekološki bifokalni intergeneracijski model (angl. *ecological bi-focal intergenerational model*) (Schiamberg in Gans, 2000) ter model družinske moči, ki izhaja iz odvisnosti v razmerju med odraslim otrokom in staršem (angl. *the family-power dependant relationship model*; Ziminski Pickering in Phillips, 2014), ki razlagata nasilje odraslih otrok nad starši, vendar oba izhajata iz sinteze pregleda literature, ki se prvotno navezuje na področje nasilja nad starejšimi.

Nadalje zaznavamo pomanjkanje tipologije povzročiteljev nasilja nad starši, in sicer tipologije njihovih osebnosti, ki bi bile narejene na podoben način, kot je za povzročitelje nasilja nad starejšimi (Ramsey-Klawnsnik, 2000). Tipologija bi lahko dala vpogled v psihopatološke značilnosti povzročiteljev nasilja nad starši in pomembno prispevala k načinu obravnave tovrstnih povzročiteljev. Poleg tega

zaznavamo pomanjkanje raziskav, ki bi proučevale prisotne družbene stereotipe o nasilju odraslih otrok nad starši. Ti skupaj s stigmatizacijo lahko namreč pomembno prispevajo k neprijavljanju tovrstnih kaznivih dejanj. V prihodnosti bi zato kazalo izvesti študijo, v kateri bi preučili družbene stereotipe, povezane s preučevano problematiko, in razviti tipologijo povzročiteljev nasilja nad starši glede na njihove osebnostne značilnosti.

Dejstvo, da so ugotovitve o nasilju polnoletnih otrok nad starši v primerjavi z drugimi oblikami nasilja med družinskimi člani redke in da so izsledki o tej obliki nasilja zasenčeni s področjem nasilja nad starejšimi, povzročajo zmedo pri oblikovanju opredelitve, teoretičnih okvirov in značilnosti primerov nasilja odraslih otrok nad starši. Omenjeno ovira tudi oblikovanje programov preprečevanja in interveniranja.

Glede na pregled objav lahko vidimo, da je tematika večinoma proučevana s kriminološkega (npr. Johnson et al., 2018; Smith, 2015; Stratton in Moore, 2007; von Heydrich et al., 2012) in psihološkega vidika v smislu raziskovanja zaznavanja otrokovega nasilnega vedenja s strani staršev in procesov spopadanja z nasilnim vedenjem odraslega otroka (npr. Band-Winterstein, 2015; Band-Winterstein et al., 2015; Kageyama, Yokoyama, Nakamura, Kobayashi in Fuji, 2018). Nekaj je tudi raziskav, ki obravnavajo družbena stališča o nasilju odraslih otrok nad starši v smislu, da so udeleženci naprošeni, da navedejo/opišejo primere tovrstnega nasilja, ki so v njihovi kulturi prepoznani kot hujše, srednje ali lažje oblike nasilja odraslega otroka nad staršem (npr. Daskalopoulos et al., 2006; Konig in Leembruggen-Kallberg, 2006; Rinsky in Malley-Morrison, 2006), nismo pa zasledili raziskav, ki bi obravnavale področje nasilja odraslih otrok nad starši s kriminalističnega vidika. Odkrivanje, preiskovanje in dokazovanje tovrstnih primerov je namreč zahtevno. Dong et al. (2011) opisujejo znake zlorab nad starejšimi, vendar gre le za indikatorje, ki niso nujno posledica zlorab. Težava pri preiskovanju je predvsem v zbiranju dokazov, s katerimi se utemelji zloraba. Lahko se zgodi, da starejši ali družinski člani v preiskavi ne želijo sodelovati, lahko pa kljub sumu na zlorabo ni dokazov, ki bi sum podprli (Dong et al., 2011), ker jih ni, niso najdeni ali niso več vidni. Dokazovanje otežuje tudi dejstvo, da tovrstna oblika nasilja v družini ni takoj prijavljena policiji. V prihodnje zato kaže izvesti raziskavo, ki bo tematiko nasilja odraslih otrok nad starši obravnavala z vidika odkrivanja, preiskovanja in dokazovanja takšnih primerov, ter na podlagi ugotovitev predlagati možnosti za boljše obravnavanje tovrstnih kaznivih dejanj.

UPORABLJENI VIRI

- Acierno, R., Hernandez-Tejada, M., Muzzy, W. in Steve, K. (2009). *Final report: National elder mistreatment study*. Pridobljeno na <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/226456.pdf>
- Acierno, R., Hernandez, M. A., Amstadter, A. B., Resnick, H. S., Steve, K., Muzzy, W. in Kilpatrick, D. G. (2010). Prevalence and correlates of emotional, physical, sexual, and financial abuse and potential neglect in the United States: The national elder mistreatment study. *American Journal of Public Health*, 100(2), 292–297.

- Amstadter, A. B., Zajac, K., Strachan, M., Hernandez, M. A., Kilpatrick, D. G. in Acierno, R. (2011). Prevalence and correlates of elder mistreatment in South Carolina: The South Carolina elder mistreatment study. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(15), 2947–2972.
- Anetzberger, G. J. (2005). The reality of elder abuse. *Clinical Gerontologist*, 28(1–2), 1–25.
- Anetzberger, G. J., Korbin, J. E. in Austin, C. (1994). Alcoholism and elder abuse. *Journal of Inerpersonal Violence*, 9(2), 184–193.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Band-Winterstein, T. (2015). Whose suffering is this? Narratives of adult children and parents in long-term abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 30(2), 123–133.
- Band-Winterstein, T., Avieli, H. in Smeloy, Y. (2015). »He is still my son«: Aging and living in the shadow of an abusive adult child with mental disorder. V S. R. Maxwell in S. L. Blair (ur.), *Contemporary perspectives in family research. Vol. 9: Violence and crime in the family: Patterns, causes, and consequences* (str. 153–176). Bingley: Emerald.
- Brammer, A. in Biggs, S. (1998). Defining elder abuse. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 20(3), 285–304.
- Brownell, P. in Wolden, A. (2003). Elder abuse intervention strategies. *Journal of Gerontological Social Work*, 40(1–2), 83–100.
- Burnes, D., Pillemer, K., Caccamise, P. L., Mason, A., Henderson, C. R., Berman, J. ... Lachs, M. S. (2015). Prevalence of and risk factors for elder abuse and neglect in the community: A population-based study. *Journal of the American Geriatrics Society*, 63(9), 1906–1912.
- Burston, G. R. (1975). Granny battering. *British Medical Journal*, 3, 592.
- Choi, N. G. in Mayer, J. (2000). Elder abuse, neglect, and exploitation: Risk factors and prevention strategies. *Journal of Gerontological Social Work*, 33(2), 5–25.
- Clemens, A. W. in Axelson, L. J. (1985). The not-so-empty-nest: The return of the fledging adult. *Family Relations*, 34(2), 259–264.
- Condry, R. in Miles, C. (2012). Adolescent to parent violence and youth justice in England and Wales. *Social Policy and Society*, 11(2), 241–250.
- Cottrell, B. (2001). *Parent abuse: The abuse of parents by their teenage children*. Canada: The National Clearinghouse on Family Violence.
- Cottrell, B. (2004). *When teen abuse their parents*. Black Point: Fernwood.
- Cottrell, B. in Monk, P. (2004). Adolescent-to-parent abuse: A qualitative overview of common themes. *Journal of Family Issues*, 25(8), 1072–1095.
- Cukut Krilić, S. (2015). Nasilje nad starejšimi. V J. Šimenc (ur.), *Prepoznava in obravnava žrtev nasilja v družini* (str. 67–68). Ljubljana: Zdravniška zbornica Slovenije. Pridobljeno na <http://www.prepoznajnasilje.si/docs/default-source/default-document-library/priro%C4%8Dnik-za-zdravstveno-osebje.pdf?sfvrsn=0>
- Daskalopoulos, M. D., Kakouros, A. in Stathopoulou, G. (2006). Perspectives on elder abuse in Greece. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 18(2–3), 87–104.
- Dong, X. Q., Simon, M. A., Beck, T. T., Farran, C., McCann, J. J., Mendes de Leon, C. F. ... Evans, D. A. (2011). Elder abuse and mortality: The role of psychological and social wellbeing. *Gerontology*, 57(6), 549–558.

- Edenborough, M., Jackson, D., Mannix, J. in Wilkes, L. M. (2008). Living in the red zone: The experience of child-to-mother violence. *Child and Family Social Work, 13*(4), 464–473.
- Eman, K. in Hacin, R. (2017). Pregled kriminološkega raziskovanja nasilja v Sloveniji po letu 1991. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 68*(3), 209–217.
- Frangež, D. in Lindav, B. (2019). Kriminalistika med teorijo in prakso v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(2), 141–161.
- Gil, A. P. M., Kislaya, I., Santos A. J., Nunes, B., Nicolau, R. in Fernandes, A. A. (2014). Elder abuse in Portugal: Findings from the first national prevalence study. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 27*(3), 174–195.
- Greenberg, J. R., McKibben, M. in Raymond, J. A. (1990). Dependent adult children and elder abuse. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 2*(1–2), 73–86.
- Harbin, H. T. in Madden, D. J. (1979). Battered parents: A new syndrome. *American Journal of Psychiatry, 136*(10), 1288–1291.
- Holt, A. in Shon, P. C. (2016). Exploring fatal and non-fatal violence against parents: Challenging the orthodoxy of abused adolescent perpetrators. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 62*(4), 915–934.
- Hsu, M. C., Huang, C. Y. in Tu, C. H. (2014). Violence and mood disorder: Views and experiences of adult patients with mood disorders using violence toward their parents. *Perspectives in Psychiatric Care, 50*(2), 111–121.
- Hudson, M. F. (1991). Elder mistreatment. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 3*(2), 1–20.
- Hvalič Touzery, S. (2004). Za zaprtimi vrati: o zlorabi starih ljudi. *Odsev, 2*(2), 12–14.
- Hvalič Touzery, S. in Felicijan, P. (2004). Dogaja se njej in dogaja se mnogim: Ne bi se smelo: Raziskava o zlorabi starih ljudi v Sloveniji. *Kakovostna starost, 7*(1), 12–20.
- Ibabe, I., Jaureguizar, J. in Bentler, P. M. (2013). Risk factors for child-to-parent violence. *Journal of Family Violence, 28*(5), 523–534.
- Johnson, B., Richert, T. in Svensson, B. (2018). Parents as victims of property crime committed by their adult children with drug problems: Results from a self-report study. *International Review of Victimology, 24*(3), 329–346.
- Kageyama, M., Yokoyama, K., Nakamura, Y., Kobayashi, S. in Fuji, C. (2018). The coping process of Japanese parents who experience violence from adult children with schizophrenia. *Archives of Psychiatric Nursing, 32*(4), 549–554.
- Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2). (2012, 2015, 2016, 2017). *Uradni list RS, (50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17)*.
- Khan, K. S., Kunz, R., Kleijnen, J. in Antes, G. (2003). Five steps to conducting a systematic review. *Journal of the Royal Society of Medicine, 96*(3), 118–121.
- Klančnik, A. T. in Pavšič Mrevlje, T. (2013). Kriminaliteta nad starejšimi in izhodišča za varno staranje v Sloveniji. *Varstvoslovje, 15*(3), 385–397.
- Konig, J. in Leembruggen-Kallberg, E. (2006). Perspectives on elder abuse in Germany. *Educational Gerontology, 32*(1), 25–35.
- Konvencija o otrokovih pravicah*. (1989). Pridobljeno na <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>
- Korbin, J. E., Anetzberger, G. J. in Austin, C. (1995). The intergenerational cycle of violence in child and elder abuse. *Journal of Elder Abuse and Neglect, 7*(1), 1–15.

- Korbin, J. E., Anetzberger, G. J. in Eckert, J. K. (1990). Elder abuse and child abuse. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 1(4), 1–14.
- Korošec, D., Filipič, K., Bajec, T., Balažic, J., Bele, V., Bobnar, T. ... Žgur, M. (2019). *Veliki znanstveni komentar posebnega dela Kazenskega zakonika (KZ-1), 2. knjiga (177. do 256. člen)*. Ljubljana: Uradni list RS; Pravna fakulteta.
- Kosberg, J. I. (1988). Preventing elder abuse: Identification of high risk factors prior to placement decisions. *The Gerontologist*, 28(1), 43–50.
- Kropf, N. P. in Kelly, T. B. (1995). Stigmatized and perpetual parents: Older parents caring for adult children with life-long disabilities. *Journal of Gerontological Social Work*, 24(1–2), 3–16.
- Lachs, M. S. in Pillemer, K. (2004). Elder abuse. *Lancet*, 364, 1263–1272.
- Laurent, A. in Derry, A. (1999). Violence of French adolescents toward their parents: Characteristics and context. *Journal of Adolescent Health*, 25(1), 21–26.
- Matthews, S., Dwyer, R. in Snoek, A. (2017). Stigma and self-stigma in addiction. *Journal of Bioethical Inquiry*, 14(2), 275–286.
- Meško, G. (2008). *Kriminologija*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
- Milavec Kapun, M. (2014). Ko v starosti boli duša in telo. *Žarek dobrote*, 12(12), 7–9. Pridobljeno na <https://www.karitas.si/wp-content/uploads/2012/02/Zarek-december-2014-web.pdf>
- Milavec Kapun, M. (2015). Vzroki za nasilje nad starejšimi. *Žarek dobrote*, 13(1), 6–7.
- Moffitt, T. E., Caspi, A., Dickson, N., Silva, P. in Stanton, W. (1996). Childhood-onset versus adolescent-onset antisocial conduct problems in males: Natural history from ages 3 to 18 years. *Development and Psychopathology*, 8(2), 399–424.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J. in Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), 1–6. doi:10.1371/journal.pmed.1000097
- Moulds, L., Day, A., Mildred, H., Miller, P. in Casey, S. (2016). Adolescent violence towards parents – the known and unknowns. *Australian and New Zealand Journal of Family Violence*, 37(4), 547–557.
- My violent child. (2. 12. 2014). *My violent child* [Video]. CRIMETIME T. V. 3. Pridobljeno na <https://www.youtube.com/watch?v=F9nmZbvIvuM&t=1378s>
- My violent child. (5. 8. 2016). *My violent child 2014* [Video]. Jeffrey Ladouceur. Pridobljeno na https://www.youtube.com/watch?v=Bkt_OxxXPaE&t=949s
- My violent child. (15. 1. 2017). *My violent child S02e01 Tearing us apart* [Video]. Darnell Macdowell. Pridobljeno na https://www.youtube.com/watch?v=87UdPL_Y7G4&t=33s
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2016). Family caregiving roles and impacts. V R. Schulz in J. Eden (ur.), *Families caring for an aging America* (str. 73–123). Washington: The National Academies Press.
- National Research Council. (2003). Part I: Panel report. V R. J. Bonnie in R. B. Wallace (ur.), *Elder mistreatment: Abuse, neglect, and exploitation in an aging America* (str. 9–165). Washington: The National Academies Press.
- Naughton, C., Drennan, J., Lyons, I., Lafferty, A., Treacy, M., Phelan, A. ... Delaney, L. (2012). Elder abuse and neglect in Ireland: Results from a national prevalence survey. *Age and Ageing*, 41(1), 98–103.

- Oh, J., Kim, H. S., Martins, D. in Kim, H. (2006). A study of elder abuse in Korea. *International Journal of Nursing Studies*, 43(2), 203–214.
- Paterson, R., Luntz, H., Perlesz, A. in Cotton, S. (2002). Adolescent violence towards parents: Maintaining family connections when the going gets tough. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 23(2), 90–100.
- Pavšič Mrevlje, T. in Nivala, J. (2017). Victimization of the elderly in the municipalities of Ljubljana and Uppsala. *International Review of Victimology*, 23(1), 33–46
- Pečar, J. (1993). Nasilje in prisila. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 44(1), 34–48.
- Pentek, M. in Kocijan, M. (2006). Nasilje, zloraba in starejši ljudje. V J. Balažič in P. Kornhauser (ur.), *Zloraba in nasilje v družini in družbi: XII. spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega: Medicinsko izvedenstvo* (str. 56–64). Ljubljana: Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete.
- Pillemer, K. (1985). The dangers of dependency: New findings on domestic violence against the elderly. *Social Problems*, 33(2), 146–158.
- Pillemer, K. in Finkelhor, D. (1988). The prevalence of elder abuse: A random sample survey. *The Gerontologist*, 28(1), 51–57.
- Pillemer, K. in Suito, J. J. (1988). Elder abuse. V V. B. van Hasset, R. L. Morrison, A. S. Bellack in M. Hersen (ur.), *Handbook of family violence* (str. 247–271). New York: Plenum Press.
- Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C. in Lachs, M. S. (2016). Elder abuse: Global situation, risk factors, and prevention strategies. *The Gerontologist*, 56(2), 194–205.
- Podreka, J. (2014). Intimnoprtnerski umori v Sloveniji in njihova spolna zaznamovanost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(1), 60–73.
- Primc, T. in Lobnikar, B. (2019). Nasilje nad starejšimi v domovih za starejše in v domačem okolju. *Kakovostna starost*, 22(1), 3–20.
- Quinn, M. J. in Tomita, S. K. (1997). Part one: The phenomenon of elder mistreatment. V A. R. Roberts (ur.), *Elder abuse and neglect: Causes, diagnosis, and intervention strategies* (str. 1–127). New York: Springer.
- Ramsey-Klawnsnik, H. (2000). Elder abuse offenders: A typology. *Generations*, 24(2), 17–22.
- Ramsey-Klawnsnik, H. (2004). Elder sexual abuse within the family. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 15(1), 43–58.
- Rinsky, K. in Malley-Morrison, K. (2006). Russian perspectives on elder abuse: An exploratory study. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 18(2–3), 123–139.
- Rusac, S. (2015). Elderly abuse and alcohol consumption. *College Anthropology*, 39(4), 869–875.
- Schiemberg, L. B. in Gans, D. (2000). Elder abuse by adult children: An applied ecological framework for understanding contextual risk factors and the intergenerational character of quality of life. *The International Journal of Aging and Human Development*, 50(4), 329–359.
- Sladič, A. (2013). Izrek prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi in mladoletni povzročitelji nasilja. V N. Miklič (ur.), *Otrok v vlogi žrtve in storilca: 12. strokovni posvet Društva državnih tožilcev in Generalne policijske uprave v sodelovanju s Centrom za izobraževanje v pravosodju* (str. 7–17). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve in javno upravo RS.
- Smith, J. R. (2015). Expanding constructions of elder abuse and neglect: Older mothers' subjective experiences. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 27(4–5), 328–355.

- Stewart, M., Burns, A. in Leonard, R. (2007). Dark side of the mothering role: Abuse of mothers by adolescent and adult children. *Sex Roles*, 56(3–4), 183–191.
- Stones, M. J. in Bedard, M. (2002). Higher thresholds for elder abuse with age and rural residence. *Canadian Journal of Aging*, 21(4), 577–586.
- Stratton, D. C. in Moore, A. J. (2007). Fractured relationships and the potential for abuse of older men. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 19(1–2), 75–97.
- Suitor, J. J. in Pillemer, K. (1988). Explaining intergenerational conflict when adult children and elderly parents live together. *Journal of Marriage and Family*, 50(4), 1037–1047.
- Tomazič, K. in Hvalič Touzery, S. (2006). Gerontološko izrazje. *Kakovostna starost*, 9(3), 54–55.
- UNICEF. (2016). *Age matters! Age-related barriers to service access and the realisation of the rights for children, adolescents and youth: Final report-october 2016*. New York: Youth Policy Labs, UNICEF. Pridobljeno na https://agemattersnow.org/downloads/YPL_Age_Matters_Final_Report_Oct2016.pdf
- Van Den Bruele, A. B., Dimachk, M. in Crandall, M. (2018). Elder abuse. *Clinics and Geriatric Medicine*, 35(1), 103–113.
- Violent child, desperate parents. (27. 7. 2016). *Violent child, desperate parents. Series 1 (clip)* [Video]. DCDRights. Pridobljeno na <https://www.youtube.com/watch?v=G44pnUW4O-U>
- Violent child, desperate parents. (20. 4. 2018). *Violent child, desperate parents. Series 2 (clip)* [Video]. DCDRight. Pridobljeno na <https://www.youtube.com/watch?v=86la-KoVIy0>
- Voglar, M. (1997). Družinski umori v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(1), 51–62.
- von Heydrich, L., Schiamberg, L. B. in Chee, G. (2012). Social-relational risk factors for predicting elder physical abuse: An ecological bi-focal model. *The International Journal of Aging and Human Development*, 75(1), 71–94.
- World Health Organization [WHO]. (2002). Abuse of the elderly. V E. G. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B. Zwi in R. Lozano (ur.), *World report on violence and health* (str. 123–147). Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization [WHO]. (2018). *Ageing and life-course: Elder abuse*. Pridobljeno na https://www.who.int/ageing/projects/elder_abuse/en/
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini [ZPND]. (2008, 2016, 2017). *Uradni list RS*, (16/08, 68/16, 54/17).
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih [ZZZDR]. (2004, 2007, 2011, 2012, 2015, 2017, 2018). *Uradni list RS*, (69/04, 101/07, 90/11, 84/12, 82/15, 15/17, 30/18).
- Ziminski Pickering, C. E. in Phillips, L. R. (2014). Development of a causal model for elder mistreatment. *Public Health Nursing*, 31(4), 363–372.

O avtoricah:

Monika Klun, magistrica varstvoslovja in doktorska študentka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija. E-pošta: monika.klun@student.um.si

Dr. Danijela Frangež, docentka za področje kriminologije in predstojnica Katedre za kriminalistiko na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija. E-pošta: danijela.frangez@fvv.uni-mb.si